

KS. PAWEŁ PAŁKA

KOMPETENCJE KONGREGACJI DLA KOŚCIOŁÓW WSCHODNICH W ŚWIETLE OSTATNIEJ REFORMY KURII RZYMSKIEJ

Już w okresie przygotowywania Soboru Watykańskiego II wysuwano myśl reformy Kurii Rzymskiej¹. O potrzebie tej reformy po raz pierwszy publicznie wypowiedział się pap. Paweł VI w dniu 21 IX 1963 r. w swym przemówieniu do kardynałów, biskupów, prałatów i innych urzędników Kurii Rzymskiej². Do tej myśli powrócił papież w swym motu proprio *Integrae servandae* 7 XII 1965 r. wydanym z okazji zmiany nazwy i trybu postępowania Kongregacji Św. Oficjum³. Sprawa tej reformy była poruszana w czasie dyskusji soborowej, a dekret soborowy *Christus Dominus* o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele wyraźnie ją postuluje i wskazuje kierunek, w jakim ona iść powinna. Ojcowie soborowi wyrażają bowiem życzenie, aby dykasterie Kurii Rzymskiej były poddane „reorganizacji z większym przystosowaniem do wymagań czasu, krajów i obrządków, zwłaszcza gdy chodzi o ich liczbę, nazwę, uprawnienia i własny tryb postępowania oraz wzajemne uzgadnianie prac”⁴. Wyrażają oni również życzenie, aby ich członkowie, funkcjonariusze i doradcy byli w miarę możliwości dobierani z różnych regionów Kościoła dla ukazania naprawdę powszechnego charakteru jego centralnych urzędów. Wreszcie postulują, aby do grona członków dykasterii dobierać też niektórych biskupów, głównie diecezjalnych, którzy by mogli dokładniej zdawać sprawę papieżowi z nastawienia, pragnień i potrzeb wszystkich Kościołów⁵.

Te zalecenia soboru dotyczące reformy Kurii Rzymskiej stosunkowo szybko doczekały się realizacji. Dokonał tego pap. Paweł VI przez swą konstytucję *Regimini Ecclesiae Universae*, datowaną 15 VIII 1967 r.,

¹ „Civiltà Cattolica”, 118 (1967) 525.

AAS, 55 (1963) 793—800.

³ AAS, 57 (1965) 952—955.

⁴ *Sobór Watykański Drugi. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje. Tekst łacińsko-polski*, Paris 1967, s. 229.

Tamże.

a promulgowaną tegoż roku 31 X.⁶ Początkowo miała ona wejść w życie 1 I 1968 r., lecz na skutek pewnych trudności termin ten został przesunięty o dwa miesiące, tj. do 1 III wspomnianego roku⁷. Zarządzona tu reforma poszła po linii zaleceń soborowych. Zaznaczyło się to zarówno w zmianie ilości dykasterii Kurii Rzymskiej (przez zniesienie niektórych lub erekcję nowych), jak i w ich składzie osobowym oraz w pewnych modyfikacjach dotychczasowych kompetencji różnych dykasterii.

Mocą omawianej konstytucji zniesione zostały: Dataria Apostolska, Sekretariat Breviów do Książąt i Listów Łacińskich, Kancelaria Breviów Apostolskich, Kongregacja Ceremonialna oraz Kongregacja dla Nadzwyczajnych Spraw Kościoła. Ta ostatnia została przemianowana na Radę do Spraw Publicznych Kościoła, złączoną ściśle wspólnym kardynałem prefektem z Sekretariatem Stanu. Te zmiany nie zmniejszyły liczby dykasterii Kurii Rzymskiej, gdyż zostały powołane tu do życia nowe, a mianowicie: trzy stałe sekretariaty (dla Jedności Chrześcijan, dla Niechrześcijan, dla Niewierzących), Papieska Komisja Studiów „*Justitia et Pax*”, Rada Świeckich, Prefektura do Spraw Ekonomicznych oraz Główny Urząd Statystyczny⁸.

Po tak przeprowadzonej reorganizacji różnych dykasterii obecnie Kuria Rzymska liczy: 9 kongregacji (Doktryny Wiary, Kościołów Wschodnich, Biskupów, Dyscypliny Sakramentów, Świętych Obrzędów, Duchowieństwa, Zakonów i Instytutów Świeckich, Nauki Katolickiej, Ewangelizacji Narodów, czyli Rozkrzewiania Wiary), 3 trybunały (Sygnatura Apostolska, Rota Rzymska, Penitencjaria), 6 urzędów (Kancelaria Apostolska, Prefektura do Spraw Ekonomicznych, Kamera Apostolska, Administracja Patrimonium Stolicy Apostolskiej, Prefektura Pałacu Apostolskiego, Główny Urząd Statystyczny), oraz poza Sekretariatem Stanu, 3 wyżej wspomniane stałe sekretariaty⁹.

Na tle tych zmian dużego znaczenia jest wprowadzenie do poszczególnych kongregacji po 7 biskupów diecezjalnych z różnych krajów jako rzeczywistych członków¹⁰, mających brać udział na równi z kardynałami w posiedzeniach plenarnych¹¹, oraz dobieranie konsultorów z róż-

⁶ AAS, 59 (1967) 885—928.

⁷ AAS, 60 (1968) 50.

⁸ Por. F. Romita, *Adnotationes*, „*Monitor Ecclesiasticus*”, 93 (1968) 55—95.

⁹ Tamże.

¹⁰ Konstytucja *Regimini Ecclesiae Universae* powołuje się w tym względzie (n. 2, § 5) na motu proprio Pawła VI *Pro comperto sane* z dn. 6 VIII 1967 r. (AAS, 59 (1967) 881).

¹¹ Motu proprio *Pro comperto sane*, n. 2: „*Hi Episcopi intersunt tamquam Membra coetibus plenariis, in quibus res maioris momenti et naturam principii generalis habentes sint pertractandae. Ceteri vero coetus ordinarii sacrarum Con-*

nych narodów¹². Spełnia to bowiem w dużym stopniu postulat umiędzynarodowienia Kurii Rzymskiej¹³.

Dużą i doniosłą w skutkach innowacją jest tu również ustalenie czasokresu pełnienia obowiązków w Kurii Rzymskiej przez kardynałów, biskupów diecezjalnych i konsultorów. Obecnie osoby te urząd swój mogą pełnić jedynie przez okres lat pięciu, aczkolwiek kadencja ich może być przedłużona przez papieża na dalsze lata. Ponadto wszyscy kardynałowie, jako członkowie kongregacji, oraz sekretarze tracą władzę ze śmiercią papieża, stąd też na dalsze sprawowanie swego urzędu potrzebują nowego potwierdzenia papieskiego¹⁴.

Wraz z wyżej wskazanymi zmianami pewnej modyfikacji uległy również kompetencje niektórych dykasterii Kurii Rzymskiej. Zgodnie z zakreślonym tematem nas obchodzą jedynie kompetencje Kongregacji dla Kościołów Wschodnich, mającej zleconą pieczę nad wiernymi obrządków wschodnich.

Ożywienie zainteresowania Stolicy Apostolskiej obrządkami wschodnimi rozpoczęło się w XVI w., tj. w okresie, gdy większa liczba chrześcijan wschodnich zaczęła wracać do jedności kościelnej¹⁵. Początkowo zajmowała się nimi ustanowiona w 1573 r. przez Grzegorza XIII Kongregacja do Spraw Greckich (Congregatio pro rebus Graecorum), przemianowana następnie przez Klemensa VIII (1592—1605) na Kongregację do Spraw Wiary i Religii Katolickiej (Congregatio super negotiis Fidei et Religionis Catholicae)¹⁶. Gdy w 1622 r. pap. Grzegorz XV utworzył Kongregację Rozkrzewiania Wiary (Congregatio de Propaganda Fide), ta ostatnia została do niej wcielona z tym, że do rozmaitych ważniejszych spraw wschodnich powoływano w ramach tejże kongregacji osobne komisje¹⁷. Tak było do czasu pontyfikatu pap. Piusa IX, który w r. 1862 konstytucją *Romani Pontifices* powołał do życia nową dyka-

gregationum procedere pergunt iuxta praxim, iisdemque intererunt Patres Cardinales iique Episcopi Membra, qui forte in Urbe adsint”.

¹² Konst. *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 5, § 1: „In omnibus Dicasteriis adsunt Consultores, a Summo Pontifice ad quinquennium electi ex universo orbe terrarum, tum inter Episcopos residentiales vel titulares, tum inter clericos dioecanos vel religiosos vere peritos, prudentia et usu rerum comprobatos, necnon, si materia alicui Dicasterio subiecta id suadeat, inter laicos virtute, scientia, experientia praestantes, praesertim ex magistris studiorum Universitatum”

¹³ Por. M. Cabrerós, *Reforma de la Curia romana*, „Salmanticensis”, 15 (1968) 401.

¹⁴ Konst. *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 2, § 5, n. 5, § 1.

¹⁵ Por. D. Staffa, *De Sacrae Congregationis pro Ecclesia Orientali competentia*, „Apollinaris”, 11 (1938) 360.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Por. A. Petrani, *De Sacra Congregatione pro Ecclesia Orientali eiusque facultatibus*, „Apollinaris”, 10 (1937) 28—46.

sterię pod nazwą Kongregacji Rozkrzewiania Wiary dla Spraw Obrządku Wschodniego (*Congregatio de Propaganda Fide pro negotiis ritus orientalis*) i jej zlecił całą troskę o chrześcijan tego obrządku¹⁸. Z dotychczasową Kongregacją Rozkrzewiania Wiary łączył ją jednak wspólny kardynał prefekt, co u niektórych chrześcijan wschodnich budziło niezadowolenie i narzekanie, że Wschód Chrześcijański podlega tej kongregacji, która ma zleconą misję głoszenia Ewangelii niewiernym, a ponadto że *Stolica Apostolska* mniej ich ceni niż łacinników, którym muszą podlegać¹⁹. Aby usunąć wszelką podstawę do takiego mniemania Benedykt XV motu proprio *Dei providentis* z dnia 1 V 1917 r. zniósł Kongregację Rozkrzewiania Wiary „pro negotiis ritus orientalis” ustanawiając na jej miejsce nową, całkowicie samodzielną, Kongregację dla Kościoła Wschodniego (*Congregatio pro Ecclesia Orientali*), której prefekturę zastrzegł dla siebie i swoich następców²⁰. Tej kongregacji zostały zastrzeżone wszystkie sprawy obrządków wschodnich tak co do osób, jak i do karności czy obrzędów, nawet te, które w czymkolwiek odnosiły się również do łacinników, czyli tak zwane sprawy mieszane (*negotia mixta*). W stosunku do Kościołów obrządku wschodniego otrzymała ona takie uprawnienia, jakie dla łacinników miały wszystkie inne kongregacje z wyłączeniem jedynie uprawnień Św. Oficjum²¹. Sprawy sporne kongregacja ta miała rozstrzygać na drodze dyscyplinarnej. Gdyby jednak uznała, iż mają być rozpoznawane na drodze sądowej, wówczas winna je przesłać do trybunału, który wskaże sama kongregacja²².

Sprawę uprawnień Kongregacji dla Kościoła Wschodniego podobnie reguluje również Kodeks Prawa Kanonicznego w kanonie 257²³. Zakres

¹⁸ P. Gasparri, *Codicis Juris Canonici Fontes*, vol. II, n. 531. Por. D. Staffa, op. cit., s. 361.

¹⁹ A. Petrani, op. cit., s. 30.

²⁰ AAS, 9 (1917) 529; Gasparri, op. cit., vol. III, n. 710.

²¹ Motu proprio *Dei providentis*: „III. Huic Congregationi reserventur omnia cuiusvis generis negotia quae sive ad personas, sive ad disciplinam, sive ad ritus Ecclesiarum orientalium referuntur, etiamsi sint mixta quae scilicet sive rei sive personarum ratione latinos quoque attingant. IV. Pro Ecclesiis ritus orientalis haec Congregatio omnibus facultatibus potiatur quas aliae Congregationes pro Ecclesiis ritus latini obtinent, salvo tamen iure Congregationis S. Officii”.

²² Motu proprio *Dei providentis*: „V. Eadem Congregatio controversias dirimat via disciplinari, quas vero ordine iudiciario dirimendas iudicaverit, ad tribunal remitet quod ipsa Congregatio designaverit”.

²³ Kan. 257: „§ 1. Congregationi pro Ecclesia Orientali praeest ipse Romanus Pontifex. Huic Congregationi reservantur omnia cuiusque generis negotia quae sive ad personas, sive ad disciplinam, sive ad ritus Ecclesiarum orientalium referuntur, etiamsi sint mixta, quae scilicet sive rei sive personarum ratione latinos quoque attingant. § 2. Quare pro Ecclesiis ritus orientalis haec Congregatio omnibus facultatibus potitur, quas aliae Congregationes pro Ecclesiis ritus latini obtinent, in-

wskazanych wyżej uprawnień uległ jednak z czasem pewnej modyfikacji. Dokonał tego przede wszystkim pap. Pius XI przez swoje motu proprio *Sancta Dei Ecclesia* z 25 III 1938 r.²⁴ Przekazał on bowiem tej kongregacji również pełną i ekskluzywną władzę nad wiernymi obrządku łacińskiego zamieszkującymi następujące kraje: Egipt i Półwysep Synajski, Erytreę i północną Etiopię, południową Albanie, Bułgarię, Cypr, Grecję, Dodekanez, Iran, Irak, Liban, Palestynę, Syrię, Transjordanie, Turcję i podległą jej Trację. W r. 1950 zaliczony tu został również Afganistan, a w 1951 także wikariat apostolski Addis Abeba oraz prefektura apostolska Endeber²⁵.

W tych terenach sprawy wszystkich katolików łącznie z wiernymi obrządku łacińskiego, ich hierarchią, dziełami, instytucjami i pobożnymi stowarzyszeniami zostały poddane wyłącznie jurysdykcji Kongregacji dla Kościoła Wschodniego wyjąwszy tylko sprawy z natury rzeczy należące do Kongregacji Św. Oficjum lub specjalnie zarezerwowane Kongregacjom: Sakramentów, Świętych Obrzędów, Seminariów i Uniwersytetów oraz Św. Penitencjarii²⁶. Co zaś dotyczy wiernych obrządku wschodniego żyjących poza tymi terenami kompetencja Kongregacji dla Kościoła Wschodniego została nadal nie naruszona. W stosunku do tych osób kongregacji tej zarezerwowane zostały wszystkie sprawy, które — czy to ze względu na osoby, czy karność — odnoszą się do obrządku wschodniego, nawet gdyby były mieszane. Dla tych wiernych Kongregacji dla Kościoła Wschodniego udzielone zostały tu wszystkie uprawnienia, jakie posiadały inne kongregacje dla wiernych obrządku łacińskiego wyjąwszy uprawnienia przyznane z prawa Kongregacji Św. Oficjum oraz zastrzeżone Kongregacji Seminariów i Uniwersytetów oraz Św. Penitencjarii²⁷.

columi tamen iure Congregationis S. Officii ad normam can. 247, § 3. Haec Congregatio controversias dirimit via disciplinari quas vero ordine iudiciario dirimendas iudicaverit, ad tribunal remittet quod ipsa Congregatio designaverit”.

²⁴ AAS, 30 (1938) 154—159. Por. M. Dziob, *The Sacred Congregation for the Oriental Church*, Washington 1945, s. 130.

²⁵ *Annuario Pontificio per l'anno 1967*, s. 1404.

²⁶ Motu proprio *Sancta Dei Ecclesia* po wyliczeniu krajów, nad którymi Kongregacja dla Kościoła Wschodniego ma przekazaną pełną i wyłączną jurysdykcję, zaznacza: „II — Quare in praefatis regionibus non solum pro fidelibus ritus orientalis, sed etiam pro fidelibus latini ritu eorumque hierarchia, operibus, institutis, piis societatibus, eadem Sacra Congregatio omnibus facultatibus potitur, quas aliae Congregationes pro fidelibus ritus latini extra illa territoria obtinent, uncolumi tamen iure Congregationis S. Officii, ac integris manentibus quae hucusque reservata sunt S. Congregationi de disciplina Sacramentorum, S. Congregationi Sacrorum Rituum, S. Congregationi de Seminariis et Studiorum Universitatibus ac Sacrae Paenitentiariae”.

²⁷ Motu proprio *Sancta Dei Ecclesia*: „III — Quoad fideles ritus orientalis,

Nowa kodyfikacja prawa osobowego dla Kościoła Wschodniego ogłoszona 15 VIII 1957 r. przez motu proprio Piusa XII *Cleri sanctitati* niewiele przyniosła zmian w omawianej przez nas sprawie²⁸. Kanon 195 tej kodyfikacji, podobnie jak motu proprio *Sancta Dei Ecclesia*, zastrzega Kongregacji dla Kościoła Wschodniego pełne i wyłączne uprawnienia również nad łacinnikami w wyżej wymienionych krajach, a w stosunku do wiernych obrządku wschodniego poza tymi terenami przyznaje jej posiadane uprawnienia z wyjątkiem spraw zastrzeżonych również Kongregacji Św. Obrzędów (w tym, co dotyczy beatyfikacji i kanonizacji, a także relikwii) oraz spraw zastrzeżonych Kongregacji dla Nadzwyczajnych Spraw Kościoła²⁹. Obdarza natomiast tę kongregację władzą sądowniczą, aczkolwiek sprawy wymagające sądowego rozstrzygnięcia może ona, według własnego uznania, odsyłać również do wyznaczonego przez siebie trybunału zwyczajnego Stolicy Apostolskiej³⁰. Cytowany kan. 195 podkreśla też, że do niej należy aprobatą ksiąg liturgicznych wszystkich obrządków wschodnich, rozstrzyganie wątpliwości co do ich tekstów i przekładów, a także ustalanie rubryk i ceremonii mszy św., sakramentów, sakramentaliów i *divini officii*³¹. Taki stan uprawnień Kongregacji

extra praefatas regiones commorantes, firma manet in omnibus Sacrae Congregationis pro Ecclesia Orientali competentia. Quare ei reservantur omnia cuiusque generis negotia, quae sive ad personas, sive ad disciplinam sive ad ritum orientalem referuntur, etiamsi sint mixta quae scilicet sive rei sive personarum ratione Latinos quoque attingant: eique pro his fidelibus omnes facultates attributae sunt, quae ad alias Congregationes pro fidelibus ritus latini pertinent, salvo semper iure Congregationis S. Officii et integris manentibus quae hucusque reservata sunt S. Congregationi de Seminariis et Studiorum Universitatibus et Sacrae Paenitentiariae”.

²⁸ AAS, 49 (1957) 433—603.

²⁹ Kan. 195, § 1, n. 3: „In iis praeterea regionibus in quibus eadem sacra Congregatio obtinet plenam et exclusivam iurisdictionem, ipsa, non solum pro fidelibus rituum orientalium, sed etiam pro fidelibus ritus latini eorumque hierarchia, operibus, institutis, piis societatibus, facultatibus potitur, quae aliae Congregationes pro fidelibus ritus latini extra illas regiones obtinent, incolumi tamen iure Congregationis S. Officii, atque integris manentibus quae usque adhuc reservata sunt Congregationi de disciplina Sacramentorum, Congregationi Sacrorum Rituum, Congregationi de Seminariis et studiorum Universitatibus ac Sacrae Poenitentiariae”. O uprawnieniach tejże kongregacji w stosunku do wiernych obrządku wschodniego mówi tenże kanon w § 1, n. 1.

³⁰ Kan. 195, § 2: „Haec Congregatio controversias dirimit via disciplinari, quas vero ordine iudiciario dirimendas censuerit, ipsa, servato eodem ordine, cognoscet aut ad tribunalia ordinaria Apostolicae Sedis remittet”. Por. *Oriente Cattolico*, Citta del Vaticano 1962, s. 9.

³¹ Kan. 195, § 1, n. 2: „Ipsius est pro omnibus orientalibus ritibus libros approbare liturgicos, ac dubia solvere circa eorundem textum et translationes; item omnia videre ac statuere de rubricis et caeremoniis divinae Liturgiae, sacramentorum, sacramentalium et officii divini”.

dla Kościoła Wschodniego był w chwili wprowadzenia reformy Kurii Rzymskiej przez konstytucję *Regimini Ecclesiae Universae*. Reforma ta w pewnym stopniu dotknęła również i tę kongregację. Zmieniona została przede wszystkim jej nazwa z Kongregacji dla Kościoła Wschodniego na Kongregację Kościołów Wschodnich (*Congregatio pro Ecclesiis Orientalibus*)³². Uczyniono to zapewne w tym celu, aby lepiej podkreślić istnienie w Katolickim Kościele Wschodnim różnych autonomicznych obrządków, które często utożsamiane są z różnymi Kościołami partykularnymi. Odtąd dla każdego z tych obrządków w łonie kongregacji mają być zorganizowane osobne sekcje czy urzędy³³.

Dużego znaczenia zmiany przyniosła omawiana reforma w samej strukturze i składzie osobowym tej kongregacji. Od wejścia w życie konstytucji *Regimini Ecclesiae Universae* prefektem jej jest jeden z kardynałów, a nie sam papież, jak to miało miejsce dotąd. Jest to zresztą obecnie ogólnie przyjęta zasada, że prefektami wszystkich kongregacji są tylko kardynałowie mianowani przez papieża. Na podkreślenie zasługuje również i to, że nastąpiła tu duża zmiana w składzie członków omawianej kongregacji. Do ich grona zaliczani są obecnie nie tylko kardynałowie mianowani przez papieża, lecz z samego prawa wchodzi tu również wszyscy patriarchowie Katolickich Kościołów Wschodnich i zrównani z nimi w prawach arcybiskupi więksi (*archiepiscopi maiores*), kardynał przewodniczący Sekretariatu do Popierania Jedności Chrześcijan oraz 5 biskupów diecezjalnych³⁴. Ci ostatni mianowani są przez papieża zgodnie z zasadami określonymi w motu proprio Pawła VI *Pro comperto sane* z dnia 6 VIII 1967 r.³⁵

³² Konst. *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 41: „Quae adhuc appellabatur Sacra Congregatio pro Ecclesia Orientali, in posterum appellabitur Sacra Congregatio pro Ecclesiis Orientalibus”.

³³ Konst. *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 43: „Eadem Congregatio tot officia habet quot sunt ritus Ecclesiarum Orientalium communionem habentium cum Sede Apostolica”.

³⁴ Konst. *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 42: „Haec Congregatio, cui praeest Cardinalis Praefectus, adiutricem operam navantibus Secretario et Subsecretario, in numerum Membrorum refert, praeter Cardinales a Summo Pontifice delectos, etiam Patriarchas Ecclesiarum Orientis atque Archiepiscopos Maiores eisdem equiparatos necnon Cardinalem Praesidem Secretariatus pro Christianorum unitate fovenda, firmo praescripto de quo in Normis generalibus, n. 2, § 2; Consultores insuper asciscit sive inter Orientales diversorum rituum, sive inter Latinos, qui disciplinarum eidem subiectarum vera peritia et usu rerum fuerint comprobati. Inter Consultores semper adnumeratur a Secretis Secretariatus pro unitate Christianorum”.

³⁵ Motu proprio *Pro comperto sane*, n. IV: „Nominatio Episcoporum Membrorum, quam Nobis reservamus, hoc modo fiat: Cardinales Praefecti singularum Congregationum opportunas instituant percontationes atque investigationes apud Con-

Konsultorzy tej kongregacji mogą być powoływani zarówno spośród osób należących do różnych obrządków wschodnich, jak i spośród łacinników odznaczających się biegłością i doświadczeniem w sprawach należących do kompetencji tej kongregacji. Do konsultorów zaliczany jest tu z urzędu sekretarz Sekretariatu do Popierania Jedności Chrześcijan. O bliskim powiązaniu Kongregacji dla Kościołów Wschodnich z tym sekretariatem świadczy również to, że kardynał prefekt tej kongregacji z urzędu zaliczany jest do członków tego sekretariatu³⁶.

W tak zreformowanej kongregacji uległy pewnej modyfikacji również jej uprawnienia. W myśl konstytucji *Regimini Ecclesiae Universae* kongregacja ta, jak dotąd, ma prawo rozstrzygania wszystkich spraw, które czy to ze względu na osoby, czy dyscyplinę czy też obrządek należą do Kościoła Wschodniego, nawet tak zwanych spraw mieszanych. Uprawnienia w tym względzie ma takie jak inne kongregacje w stosunku do łacinników, chyba że jakieś sprawy specjalnie są zastrzeżone innym dykasteriom Kurii Rzymskiej³⁷. Na forum zewnętrznym z wyraźnego postanowienia wspomnianej konstytucji spod jurysdykcji Kongregacji Kościołów Wschodnich wyjęte są sprawy beatyfikacji i kanonizacji sług Bożych oraz sprawy relikwii zastrzeżone Kongregacji Św. Obrzędów³⁸. Podobnie przedstawia się sprawa przy stwierdzaniu inkonsumacji małżeństw i przyczyn wystarczających w tym względzie dla uzyskania dyspensy a matrimonio rato non consummato. Sprawy te bowiem zastrzeżone są tu nadal Kongregacji Św. Sakramentów³⁹. Sprawy misjo-

ferentias Episcopales et, si casus ferat, etiam indicem quaerant Episcoporum candidatorum, qui in rebus, de quibus agitur, peculiari peritia polleant; his peractis, eorum nomina proponant, qui a Nobis libere eligantur"

³⁶ Konst. *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 92, § 2. Por. też notę 34.

³⁷ Konst. *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 44: „Congregatio pro Ecclesiis Orientalibus cognoscit omnia cuiusvis generis negotia, quae sive ad personas, sive ad disciplinam, sive ad ritus Ecclesiarum Orientalium pertinent, etiamsi sint mixta, quae scilicet sive rei sive personarum ratione, Latinos quoque attingant; eidemque uni soli subiiciuntur territoria in quibus maior christianorum pars ad ritus orientales pertineat; immo in ipsis territoriis latinis sedula cura, etiam per Visitatores, invigilat nucleis nondum ordinatis fidelium Rituum Orientalium eorumque spiritualibus necessitatibus, quoad fieri potest, consulit, per constitutionem quoque propriae hierarchiae, si numerus fidelium et adiuncta id exigant”.

³⁸ Konst. *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 62: „§ 1. Sectio iudicialis, seu de causis Servorum Dei, sub Secretarii ductu et Auditoris Generalis immediata directione, ea praestat quae spectant sive ad moderandos processus beatificationis et canonisationis Servorum Dei, etiam ad ritus orientales pertinentium, sive ad sacras reliquias”.

³⁹ Stwierdza to konst. *Regimini Ecclesiae Universae* w n. 56: „§ 1. Ipsa [Congregatio de disciplina Sacramentorum] cognoscit quoque et sola de facto inkonsumationis matrimonii, etiam inter partem catholicam et acatholicam baptizatam necnon inter partes baptizatas acatholicas, sive pertineant ad ritum latinum sive ad

narzy wschodnich, jako misjonarzy, zastrzeżone są Kongregacji Rozkrzewiania Wiary⁴⁰, a sprawy o nieważność małżeństwa rozpatrywane na drodze sądowej — Świętej Rocie Rzymskiej. Te ostatnie Kongregacja dla Kościołów Wschodnich ma przysyłać do tego trybunału, gdzie będą rozpoznawane przez specjalny zespół biegłych w sprawach wschodnich⁴¹. Świadczy to o pewnym ograniczeniu uprawnień tej kongregacji rozpatrywania spraw na drodze sądowej, jak to było jej przyznane przez kan. 195, § 2 nowej kodyfikacji dla Kościoła Wschodniego ogłoszonej wspomnianym wyżej motu proprio *Cleri sanctitati*⁴². Konstytucja *Regimini Ecclesiae Universae* wyraźnie bowiem stanowi, iż sprawy mające być rozstrzygane na drodze sądowej winny być ze wszystkich dykasterii przesyłane do kompetentnego trybunału⁴³.

Do spraw wyjętych z uprawnień Kongregacji dla Kościołów Wschodnich należą też odpusty. Udzielanie ich, jak to było dotąd, zastrzeżone jest Św. Penitencjarii. Temu trybunałowi na forum wewnętrznym, tak sakramentalnym jak i pozasakramentalnym, zastrzeżone są również wszystkie sprawy wiernych Kościoła Wschodniego w tym, co dotyczy udzielania abszolucji, dyspens, zamian, sanacji, łask i kondonacji⁴⁴.

Poza przypadkami wyżej wyliczonymi konstytucja *Regimini Ecclesiae Universae* wyraźnie nie wspomina o żadnych ograniczeniach kompetencji Kongregacji dla Kościołów Wschodnich na korzyść innych dykasterii Kurii Rzymskiej. Nie ma tu już wzmianki, jak to czyniła wspomniana wyżej nowa kodyfikacja w kan. 195, o sprawach zastrzeżonych zniesionej Kongregacji do Nadzwyczajnych Spraw Kościoła, Kongregacji Seminariów i Uniwersytetów oraz Św. Oficjum⁴⁵. O ile można przyjąć, że sprawy dotyczące Kościoła Wschodniego zastrzeżone uprzednio pierwszym dwóm kongregacjom przeszły obecnie pod kompetencję Kongregacji dla Kościołów Wschodnich, to jednak wydaje się, że sprawy podległe dotąd Św. Oficjum dzisiaj nadal zastrzeżone są Kongregacji Doktryny Wiary. Tego bowiem domaga się natura tych spraw. Chodzi bowiem tu o sprawy wiary i moralności, a te jednolicie winny być rozstrzygane

ritum orientalem, necnon de existentia causarum ad dispensationem concedendam deque omnibus quae cum his sunt conexas. § 2. In causis inconsummationis matrimonii inter coniuges ad orientales ritus pertinentes, acta perpendenda curat per peculiarem Commissariorum coetum rebus orientalibus peritorum”.

⁴⁰ Konst. *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 88.

⁴¹ Por. wyżej notę 39.

⁴² Por. wyżej notę 30.

⁴³ Konst. *Regimini Ecclesiae Universae* w dziale „Normae Generales” pod n. 7 stanowi: „Quaestiones quae judicialiter sunt cognoscendae, remitti debent ad competentia tribunalia”.

⁴⁴ Wynika to z zestawienia nn. 45, § 1, 112 i 113 omawianej konstytucji.

⁴⁵ Kan. 195, § 1, n. 1.

dla całego Kościoła. Za tym przemawia też i ta okoliczność, że od chwili powołania samodzielnej Kongregacji dla Kościoła Wschodniego, spadkobierczynią, której jest obecnie Kongregacja dla Kościołów Wschodnich, zawsze sprawy wiary i moralności były tu zastrzeżone Kongregacji Św. Oficjum, a obecnie Kongregacja Doktryny Wiary ma zleconą pieczę nad tymi sprawami „in universo catholico orbe”⁴⁶.

Ze względu na terytorium kompetencja Kongregacji dla Kościołów Wschodnich, podobnie jak przed reformą Kurii Rzymskiej, odnosi się nie tylko do terenu patriarchatów wschodnich. Wyraźnie podkreśla to konstytucja *Regimini Ecclesiae Universae* stanowiąc, iż kongregacji tej podlegają te terytoria, w których większa część chrześcijan należy do obrządków wschodnich (in quibus maior christianorum pars ad ritus orientales pertineat)⁴⁷. Na tych terenach Kongregacja dla Kościołów Wschodnich ma pełną i wyłączną władzę również nad łacinnikami łącznie z ich hierarchią, dziełami, instytucjami i stowarzyszeniami pobożnymi, jak to uprzednio stanowił pap. Pius XI w motu proprio *Sancta Dei Ecclesia*, a wyraźnie powtórzył też to kan. 195, § 1, n. 3 z motu proprio *Cleri sanctitati*⁴⁸. Wprawdzie konstytucja *Regimini Ecclesiae Universae* innego używa sformułowania w tym względzie, gdyż zamiast stwierdzenia, iż Kongregacja dla Kościołów Wschodnich na tych terenach ma „plenam et exclusivam iurisdictionem”, lub „obtinet plenam et exclusivam iurisdictionem”, zaznacza tylko: „eidemque uni soli subiciuntur territoria”, lecz to ostatnie wyrażenie treściowo oznacza to samo⁴⁹.

Większa trudność rodzi się co do tego, co należy rozumieć przez terytoria, w których większa część chrześcijan należy do obrządków wschodnich. Czy chodzi tu tylko o te kraje, nad którymi do ostatnich czasów Kongregacja dla Kościoła Wschodniego miała zleconą pełną i wyłączną władzę nad łacinnikami, czy i inne kraje, gdzie faktycznie większość chrześcijan, nawet niekatolików, należy do obrządku wschodniego. Biorąc za podstawę sam tekst konstytucji nie podającej bliższego sprecyzowania w tym względzie, należy — wydaje się — dać odpowiedź twierdzącą na drugie pytanie. W tym ostatnim wypadku pod względem terytorialnym kompetencja Kongregacji dla Kościołów Wschodnich byłaby poszerzona, gdyż należałoby tu zaliczyć między innymi takie kraje, jak

⁴⁶ Konst. *Regimini Ecclesiae Universae* o zadaniach Kongregacji Doktryny Wiary stanowi: „Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei munus obtinet doctrinam de fide et moribus in universo catholico orbe tutari”.

⁴⁷ Por. wyżej notę 37.

⁴⁸ Por. wyżej notę 29.

⁴⁹ Por. motu proprio Piusa XI *Sancta Dei Ecclesia*, n. 1; kan. 195, § 1, n. 3; konst. *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 44.

Rosję, Rumunię, Jugosławię, które ze względu na specyficzne warunki nie podlegały dotąd Kongregacji dla Kościoła Wschodniego⁵⁰.

W myśl konstytucji *Regimini Ecclesiae Universae* Kongregacja dla Kościołów Wschodnich ma się troszczyć również o katolików obrządku wschodniego zamieszkujących na terenach obrządku łacińskiego. Może to czynić przez wysyłanych tam wizytatorów, którzy mają czuwać nad zabezpieczeniem dobra duchowego tych wiernych. Może być tam ustanawiana ich własna hierarchia, gdy liczba wiernych obrządku wschodniego i specjalne okoliczności domagałyby się tego⁵¹. Na takich terenach mogłyby być ustanawiane także egzarchaty apostołskie, jak to ma już miejsce w różnych krajach Europy i Ameryki⁵².

Podobnie jak nowa kodyfikacja ogłoszona przez motu proprio *Clerici sanctitati*⁵³, tak i konstytucja *Regimini Ecclesiae Universae* przyznają Kongregacji dla Kościołów Wschodnich władzę nad zakonnikami obrządku łacińskiego pracującymi na terenach, gdzie kongregacja ta sprawuje pełną i wyłączną władzę. Na tych terenach zakonnicy ci podlegają tej kongregacji jednak tylko jako misjonarze. Sprawy ich natomiast jako zakonników załatwia Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich⁵⁴.

Na podkreślenie wreszcie zasługuje i to, że Kongregacja dla Kościołów Wschodnich ma utrzymywać bliskie kontakty zarówno z Sekretariatem dla Popierania Jedności Chrześcijan, jak i z Sekretariatem dla Niechrześcijan konsultując się wzajemnie w sprawach interesujących te dykasterie⁵⁵. W pierwszym wypadku w sprawach dotyczących Kościołów Wschodnich odłączonych od Stolicy Apostolskiej, w drugim zwłaszcza w tym, co dotyczy wyznawców islamizmu.

⁵⁰ Por. Staffa, l. c., s. 366—367.

⁵¹ Por. wyżej notę 37.

⁵² Por. AAS, 55 (1963) 218; AAS, 56 (1964) 488; AAS, 59 (1967) 529.

⁵³ Kan. 195, § 1, n. 4: „Quod vero spectat ad sodales religiosos latini ritus, missionarios in regionibus de quibus in n. 3, eadem Congregatio sibi vindicat quidquid eosdem qua missionarios, sive uti singulos sive simul sumptos, tangit. Quidquid vero eosdem qua religiosos, sive uti singulos sive simul sumptos, attingit, ad Congregationem religiosorum negotiis praepositam remittit aut relinquit”.

⁵⁴ Konst. *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 45, § 2: „Quod vero attinet ad Sodales religiosos latini ritus, missionarios in regionibus de quibus in n. 44, haec Congregatio competentiam habet in quidquid eosdem qua missionarios, sive uti singulos sive simul sumptos, tangit; quidquid vero eosdem qua religiosos, sive uti singulos sive simul sumptos, attingit, Congregationi pro Religiosis remittit aut relinquit”.

⁵⁵ Konst. *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 45, § 3: „Consilia praeterea confert cum Secretariatu pro Christianorum unitate, in iis quae ad Ecclesias Orientales seiunctas pertinent, necnon cum Secretariatu pro non Christianis, praesertim quoad rationes cum religionis islamicae asseclis”.

LES COMPÉTENCES DE LA CONGRÉGATION
POUR LES ÉGLISES ORIENTALES
À LA LUMIÈRE DE LA DERNIÈRE RÉFORME DE LA CURIE ROMAINE

La réforme de la Curie Romaine effectuée par le pape Paul VI grâce à la constitution *Regimini Ecclesiae Universae* du 15 août 1967, suit les indications du décret conciliaire *Christus Dominus*. En ce qui concerne la Congrégation pour l'Église Orientale, elle a apporté non seulement un changement de sa dénomination en celle de la Congrégation pour les Églises Orientales, mais aussi des modifications suivantes: a) à côté des cardinaux nommés par le pape, au nombre de ses membres appartiennent aussi à présent de par la loi tous les patriarches orientaux, les plus grands métropolitains, les sept évêques résidentiels et le cardinal préfet du Secrétariat pour les Affaires de l'Unité des Chrétiens; b) le président de cette Congrégation est désormais le cardinal préfet et non plus le pape; c) parmi les membres de la Congrégation, les cardinaux et les évêques résidentiels ainsi que le Secrétaire et les consultants sont nommés par le pape pour la période de cinq ans, mais ils peuvent être confirmés pour les années suivantes; d) au cas de la mort du pape, aussi bien le cardinal préfet que les autres membres parmi les cardinaux et le Secrétaire, doivent être confirmés par le pape nouveau.

Avec ces changements, avait été aussi modifiée d'une certaine manière la compétence de la Congrégation. Actuellement, elle ne peut plus résoudre les affaires par un procès juridique comme cela lui avait été accordé en 1957 par le *motu proprio „Cleri sanctitati”* (can. 195, § 2). Ne sont pas par contre exclues de sa compétence les affaires réservées précédemment à la Congrégation pour les Affaires Spéciales de l'Église et à la Congrégation des Séminaires et des Universités. La Constitution ne dit rien non plus au sujet des affaires précédemment réservées au Saint-Office. Il faut pourtant admettre que ces dernières sont aussi à présent exclues de la compétence de la Congrégation pour les Églises Orientales. On remarque par contre un élargissement des compétences de la Congrégation du point de vue territorial. On lui a accordé le plein et exclusif pouvoir sur tous les territoires où la plupart des chrétiens appartiennent aux rites orientaux et non pas seulement dans ces pays qui en 1938 par le *motu proprio* de Pie XI *Sancta Dei Ecclesia* avaient été soumis à la juridiction de cette Congrégation. Elle doit aussi avoir soin des catholiques de rite oriental qui habitent les territoires de rite latin. Elle peut y envoyer ses visiteurs et, au cas de nécessité, instituer même la hiérarchie orientale.